

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Stáří romských seniorů a jejich problematika

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Nikola Martínková

Vedoucí práce: doc. Mgr. et Mgr. Jitka Vacková, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem Stáří romských seniorů a jejich problematika jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 1. ledna 2018

Nikola Martínková

Poděkování

Děkuji vedoucí této bakalářské práce doc. Mgr. et Mgr. Jitka Vacková, Ph.D., za čas, který mi věnovala při konzultacích, za cenné rady a podnětné připomínky v průběhu zpracovávání této práce. Dále děkuji celé své rodině a přátelům za podporu.

Stáří romských seniorů a jejich problematika

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na stáří romských seniorů. Jejím cílem je popsat stáří romských seniorů, jejich potřeby a subjektivní vnímání sociálního postavení v rodině. Dále chce zjistit, z jakých důvodů nejsou romští senioři umisťováni do domovů pro seniory a zjistit, jak se Romové o své seniory starají. Bakalářská práce obsahuje pojmy, jako jsou Rom, stáří, sociální postavení a sociální práce. Dále popisuje historii Romů od doby, kdy se o nich objevily první zmínky, až do naší současnosti. Zaměřuji se na romskou rodinu, její tradice a stáří seniorů. U stáří se orientuji na hlavní potřeby a změny vyskytující se ve stáří. Cílem výzkumu bylo zjistit, z jakých důvodů nejsou romští senioři umisťováni do domovů pro seniory. Výzkum byl realizován s romskými seniory a jejich potomky. Pro získání informací jsem použila kvalitativní výzkum, metodu dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru. Pro svůj výzkum jsem si zvolila tři věkové kategorie romských seniorů. První kategorie tvoří senioři ve věkovém rozpětí 65–70 let, druhá kategorie je ve věkovém rozpětí 71–80 let a třetí věková kategorie je v rozpětí 80 a více let. Během výzkumu jsem zjistila, že informanty pro třetí kategorii se mi nepodařilo nalézt, jelikož jsem informanty získávala na základě techniky sněhové koule, ale nikdo z nich seniora staršího než 80 let neznal. Proto se můj výzkum týká pouze dvou věkových kategorií. Zvláštní pozornost je věnována zejména druhé kategorii, již představují potomci romských seniorů. Polostrukturované rozhovory byly uskutečněny s osmi romskými seniory a s osmi jejich potomky. Výsledek této práce měl ukázat, jaký názor mají romští senioři a jejich potomci na domovy pro seniory, jak se Romové o své seniory starají a jaké potřeby tito senioři mají. Doufám, že poznatky získané z této bakalářské práce budou přínosem jak pro pracovníky v oblasti sociální práce, tak i pro laiky.

Klíčová slova

Rom; stáří; sociální postavení; sociální práce

Age of Roma seniors and their issues

Abstract

The bachelor thesis focuses on age of gypsy seniors. The main focus of my bachelor thesis is to describe the age of gypsy seniors, their needs and subjective perception of a social status in a family. Also to find out reasons why the gypsy seniors are not being placed in a retirement home and to describe the way how the gypsy people take care of their seniors. The bachelor thesis consists of expressions such as gypsy, age, social status and social work. It also describes the history of gypsies from the beginning of their mentioning until our present. I focus on gypsy family, their tradition and the age of seniors. At the age I focus on the main needs and occurring changes. My research goals was to find out reasons the gypsy seniors are not being placed in the retirement home. I chose three age categories of gypsy seniors for my research. The first category are seniors from 65 to 70 years, the second category are seniors from 71 to 80 years and the third category are seniors from 80 years +. During my research I found out that I am not able to obtain the third category since I had the informants based on the snow ball technique, therefore no one from my informants knew any senior older 80 years. This is the reason why my is my research based on two categories only. Next the research focuses on the second category. This category is about offsprings of the gypsy seniors. Half structured interviews were done with eight gypsy seniors and their eight offsprings. The result of this work was to find out the opinion of the gypsy seniors and their offsprings on the retirement home. Also how the gypsies take care of their seniors and what needs the seniors have. I hope and believe that everyone will benefit from the knowledge of this bachelor thesis.

Keywords

Gypsy, old age, social status, social work

OBSAH

Úvod.....	9
1 Současný stav	10
1.1 Vymezení pojmu	10
1.2 Historie Romů	10
1.2.1 Romové v českých zemích v letech 1945–1989	12
1.2.2 Romové v poválečném Československu do roku 1989.....	13
1.2.3 Rok 1989 – přítomnost	14
1.3 Život Romů	16
1.3.1 Romská rodina.....	16
1.3.2 Význam rodiny a příbuzenských vztahů	17
1.3.3 Romská tradiční kultura (více zdrojů).....	18
1.4 Stáří	18
1.4.1 Období raného stáří	18
1.4.2 Období pravého stáří: 75 let a více.....	19
1.4.3 Potřeby seniorů.....	20
1.4.4 Stáří Romů.....	21
1.5 Sociální význam seniorů ve společnosti	21
2 Cíle a výzkumné otázky.....	23
2.1 Cíl práce	23
3 Metodika výzkumu	24
3.1 Použitá metodika.....	24
3.2 Výzkumná technika – polostrukturovaný rozhovor.....	24
3.3 Výzkumný soubor	24
3.4 Realizace výzkumu	25
3.5 Zpracování dat.....	25
4 Výsledky	26
4.1 Obecné informace	26
5 SENIOŘI.....	27
5.1 Názor romských seniorů na domovy pro seniory	27
5.2 Postavení v rodině	28
5.3 Potřeby seniorů k prožití důstojného stáří.....	30
5.4 Hodnotový žebříček	31

6	POTOMCI	33
6.1	Starobní důchod v rodině	33
6.2	Denní režim v rodině.....	34
6.3	Umístění seniora do domova pro seniory.....	35
6.4	Potřeby romských seniorů z pohledu jejich potomků	36
6.5	Postavení romských seniorů.....	37
6.6	Pohled potomků romských seniorů na to, od kdy je člověk starý.....	38
6.7	Hodnotový žebříček	39
7	Diskuze	41
	Závěr	45
	Seznam použité literatury	47
	Přílohy.....	51
	Seznam zkratk	52

ÚVOD

Dne 20. listopadu 1989 vzniklo hnutí Romská občanská iniciativa (Praha), jež se posléze přeměnilo na politickou stranu. Paralelně s touto stranou vznikla Unie romské mládeže, Romská asociace mládeže a dětí, Kulturní svaz občanů romské národnosti a další hnutí, která mezi intenzivně pracují. V roce 1991 byl Romům přiznán statut národnostní menšiny. Znovu se začala řešit romská otázka bydlení, vzdělání, sociálního postavení i diskriminace. Počty Romů nejsou v České republice přesně známy, protože se při sčítání lidu všichni ke své národnosti nehlásí (existují pouze kvalifikované odhady). Přesto je zjevné, že se jedná o národnostní menšinu, která je v mnoha aspektech odlišná od majority. Jedním ze zajímavých fenoménů současnosti je to, že se romští senioři téměř nevyskytují v domovech pro seniory, přičemž neznáme důvody, proč romské rodiny nedávají své rodiče do těchto zařízení, co je k tomu vede, nevíme ani, jakým způsobem zvládají péči o své seniory. To je důvod, proč bylo toto téma vypsané a já jsem si ho vybrala, protože mě tematika romství velmi zajímá. Bylo tedy pro mě výzvou k tomu, abych se o něm co nejvíce dozvěděla, abych se pokusila proniknout do světa Romů a abych na základě toho byla schopna naplnit hlavní cíl této práce.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Vymezení pojmu

Sociální práce

Dle Matouška (2003) existuje mnoho definic sociální práce. Autor uvádí, že jde o společenskovední disciplínu, jejímž cílem je zmírňování, řešení, odhalování a vysvětlování sociálních problémů. Matoušek (2003) uvádí, že sociální pracovníci pomáhají jak jednotlivcům a skupinám, tak i rodinám a komunitám. Dle autora je hlavním cílem pomoci těmto skupinám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění (Matoušek, 2003).

Rom, Romové

Davidová a kol., (2010) uvádí, že v případě kdy, se mluví o pojmenování Rom, Romové, jde o vlastní označení převážné části Cikánů, a to v rámci celého světa. Dle autorky jde o etnikum, které je vnitřně rozlišené, a to v jednotlivých skupinách či rodových liniích. Davidová a kol., (2010) dále uvádí, že velká část Cikánů v Evropě se považuje za Romy, a to například prostřednictvím mezinárodních organizací, jako je International Romani Union nebo v rámci svých elit. Autorka také uvádí, že je důležité zdůraznit, že tento správný název byl prosazen na I. ustavujícím kongresu International Romani Union, kde v dubnu roku 1971 v Londýně bylo na užívání toho termínu apelováno (Davidová a kol., 2010).

STÁŘÍ

„Pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a které kulminují v terminálním stadiu a ve smrti“ (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.2 Historie Romů

Daniel (1994) uvádí, že zmínky o příchodu Romů na území Evropy jsou známy pravděpodobně z období mezi 13. – 14. stoletím. Nejstarší zmínky jsou nezpochybnitelné a pocházejí z 15. století. Dle Daniela (1994) mezi tyto zmínky patří např. zápis v popravčí knize pánů z Rožmberka z roku 1417, zápis v Dalimilově kronice

z roku 1314 nebo zmínky z oblasti Znojma a Chebu z roku 1418. Daniel (1994) dále zmiňuje vládu králů Vladislava a Matyáše, kdy se Romové účastnili protitureckých válek. Jejich situace jak v hospodářském, tak i sociálním postavení se zlepšila za vlády Matyáše, avšak navzdory tomu se začaly objevovat útoky občanů proti nim. Daniel (1994) uvádí, že v 16. století začalo hromadné pronásledování Romů, a to včetně českých zemí. V roce 1538 byla vydána nařízení o „výhostu“ Romů, která vydaly moravské zemské sněmy. Autor také uvádí, že za vlády Ferdinanda I. nastaly změny, jež nařídily jak vyhoštění Romů, tak i odevzdání všech jejich zbraní. Ke konci 17. století a první polovině 18. století došlo opět ke zhoršení jejich postavení (Daniel, 1994). Dle Daniela (1994) byli Romové v roce 1697 bez jakékoliv právní ochrany kvůli patentu, který byl vydán Leopoldem I. a jenž nařizoval beztrestné zabití Romů kdykoliv a bez jakéhokoliv důvodu. Podmínky pro Romy v Čechách byly v 18. století velmi těžké, na hranicích se objevovaly nápisy s varováním a upozorněním na případné tresty po vniknutí do Čech (Daniel, 1994). Tresty platily nejen pro muže, kterým hrozilo oběšení, ale také pro ženy, které měly být zmrskané na veřejnosti, mohlo jim být uříznuto i ucho (Daniel, 1994). Pokud se o stejnou věc pokusily víckrát, hrozil jim trest oběšení (Daniel, 1994). Naopak na Moravě byly podmínky o něco přijatelnější, zde se nacházeli i Romové tolerovaní, kteří nesměli používat svůj rodný jazyk a nemohli nosit své typické oblečení, ale v tom případě se na ně tato nařízení nevztahovala (Daniel, 1994).

Dle Fräsera (1998) došlo k dalšímu zpřísnění za vlády Karla IV. (1711–1740), ten znovu vydal nařízení Romům téměř stejné jako vydané Leopoldem I., ale s tím rozdílem, že pokud Rom vstoupí na území země, bude mu vzato hrdlo, a to jak mužům, tak i ženám. Dále autor uvádí, že v období vlády Marie Terezie a Josefa II., byl učiněn pokus o asimilaci Romů (Fraser, 1998). Fraser (1998) uvádí, že Marie Terezie vyměnila represí za asimilační pokusy, Romy a jejich rodiny v některých případech tolerovala, ale samozřejmě výměnou za určitá omezení. Dle Fräsera (1998) Josef II. pokračoval ve stopách Marie Terezie, trval na vzdělání Romů, požadoval povinnou školní docházku a vyžadoval, aby se účastnili bohoslužeb (Fraser, 1998). Dle autora se Romové v 19. století rozšířili hlavně na Moravě, věnovali se tradičním řemeslům, ale dělali i jiné práce, aby se užívali. Na Slovensku byla situace podobná jako na Moravě, ale v českých zemích Romové neměli stálé bydliště (Fraser, 1998). Fraser (1998) tvrdí, že k hlavní

změně došlo až roku 1918, kdy byla vyhlášena samostatnost Československé republiky, toho roku byli Romové vyhlášeni za národní menšinu.

1.2.1 Romové v českých zemích v letech 1945–1989

Dle Pavelčíkové je důležité zmínit, že rok 1945 je pro Romy zlomový. Dle Davidové (1995) je skončení druhé světové války historickým mezníkem, co se týče podmínek života a dalšího vývoje československých Romů. Pavelčíková (2004) uvádí, že naprostá většina romských skupin, které obývaly tehdejší území Sudet, podlehla holocaustu. Na Slovensku bylo hodně Romů perzekuováno, ale ve velké většině toto období přežili (Pavelčíková, 2004). Na území Čech přežilo jen několik desítek romských rodin a také i málo kočovných skupin olašských Romů (Davidová, 1995). Toto období představuje hlavní migrační vlnu, kdy se slovenští Romové přesouvají do českých zemí, nejčastěji do pohraničí a průmyslových oblastí (Davidová, 1995). Dle autorky byla hlavní příčinou jejich přesunu obživa, kterou na Slovensku nenacházeli. V tomto období byly v podstatě stejné podmínky jako za první republiky, stále byl v platnosti zákon opotulných cikánech (Horváthová, 2002). První změnou byl únor 1948, kdy se Romové stali rovnoprávnými členy společnosti (Horváthová, 2002). Dle autorky se od druhé poloviny padesátých let začíná řešit cikánská otázka a v říjnu 1958 schválil socialistický parlament zákon o trvalém usídlení kočujících osob, jenž byl realizován v roce 1959. Poté se Romové museli usadit tam, kde byli zrovna zastiženi. Dále autorka uvádí, že usídlování Romů probíhalo tak, že se odmontovala kola kočovných vozů a obce, ve které v tu chvíli byli, jim měly poskytnout náhradní ubytování. Horváthová (2002) uvádí, že hlavním cílem státu bylo těmito zásahy začlenit Romy mezi ostatní obyvatelstvo, bohužel tímto způsobem ale zasáhl tradici kočovných olašských Romů, kteří kočování měli jako svoji tradici. Romové začali být výrazně utlačováni a postupem času i nuceni se vzdát vlastních hodnot (Horváthová, 2002). Tento přístup trval až do roku 1968, toto období bylo pro Romy největší morální devastací (Horváthová, 2002). Šance se jim dostalo koncem šedesátých let, kdy romští představitelé v rámci Národní fronty vytvořili Svaz Cikánů-Romů (Pavelčíková, 2004). Dle autorky tento svaz vznikl hlavně kvůli řešení tzv. cikánských otázek ve státě, kdy měli tedy Romové konečně šanci přispět k jejich řešení. Jelikož tento svaz fungoval na principu bezkonfliktního soužití majority s romskou menšinou, což bylo pro KSČ nepřijatelné, byl tento Svaz roku 1973 zlikvidován (Pavelčíková, 2004). Po tomto zásahu Romové na dlouho ztratili možnost něco ovlivnit. Počátkem 70. let začala státem řízená asimilace, a to způsobem,

že Romům byly přidělovány byty, získávali zvýšené sociální dávky a příspěvky (Horváthová, 2002). Horváthová (2002) uvádí, že materiální výhody podstatu problému nevyřešily, pouze ji zastínily. Určitý postup neboli krok vpřed tu byl, Romové mohli například pěstovat prvky své kultury, ale nadále byli považováni za sociálně retardovanou skupinu, kterou se snažila společnost převychovat dle vzoru majority (Horváthová, 2002).

1.2.2 Romové v poválečném Československu do roku 1989

Říčan (1998) uvádí, že i když se Slovensko osvobodilo a Romové cítili úlevu, věděli, že se nevrátí zpět do svých původních domovů a na svoji úroveň, kvůli odporu úřadů i obyvatelstva byl jejich návrat do osad, vesnic a měst velice obtížný. Dle Horváthové (2002) byly Romům znepříjemňovány nejrůznější situace, komunistické úřady jim odíraly potravinové lístky, sedláci měli zakázáno zaměstnávat Romy, a proto bylo pro ně obtížné sehnat práci. Říčan (1998) uvádí, že pozitivum jim přinesl komunistický puč roku 1948, kdy byl zrušen zákon z roku 1927, na evropské poměry velmi tvrdý, a to zákon proti potulným Romům a tulákům žijícím „po cikánsku“. Romům se zakazovalo kočovat a tábořit ve větších skupinách, vlastnit zbraně, byly jim vydávány zvláštní legitimace, ke kočování si museli vyžádat dočasně platná povolení a byli pod soustavným policejním dohledem (Říčan, 1998). Mezi další pozitiva patřila snaha o zmírnění negramotnosti Romů, vybudování silnic ve východní části republiky a snaha zlepšit hygienické podmínky, rovněž se velmi razantně zmírnil rasistický odpor vůči Romům (Davidová, 1995). Velkou chybou bylo zpočátku přestěhování Romů do pohraničí, které jim znesnadnilo integraci do společnosti (Říčan, 1998). V 50. letech jim režim začal život usnadňovat, i když jim byl upírán jejich životní styl a kultura, měli zaručené slušné bydlení a stálou práci (Davidová, 1995). Davidová (1995) dále uvádí, že pozitivum přinesl tehdejší režim, který podporoval Romy ve středoškolském a vysokoškolském vzdělání. Dle Davidové (1995) negativum bylo to, že jejich vzdělání a doklady o něm jako vysvědčení a diplomy byly v budoucnu částečně zpochybněny, protože se pedagogové začali bát Romy klasifikovat špatnými známkami. Tím vším se jen skrýval rostoucí kontrast úrovní mezi gadži a Romy (Říčan, 1998). Říčan (1998) uvádí, že čeští a slovenští obyvatelé nechtěli mít s Romy nic společného, začal narůstat konflikt a odpor mezi nimi. Takže místo aby se Romové sblížili se způsobem života Čechů a Slováků, spíše se více začali odlišovat (Říčan, 1998). Autor uvádí, že jedním z dalších zásahů bylo, když vláda v únoru 1959 dost razantním způsobem zaútočila

na olašské Romy a vzala jim možnost kočovat. Na Slovensku bylo napočítáno v šedesátých letech přes tisíc osad, o kterých se rozhodlo, že se systematicky rozptýlí po republice tak, aby nikde nebylo víc jak 5 % Romů (Říčan, 1998).

Přišel rok 1968, Pražské jaro, jež pojali Romové jako příležitost k odstranění jejich útlaku (Říčan, 1998). Autor uvádí, že předsedovi vlády byl podán návrh ze strany Romů o zřízení strany „Svazu československých Cikánů“. Dle autora teprve roku 1969 byla vytvořena organizace v rámci Národní fronty – Svaz Cikánů-Romů a Zváz Cigánov-Romov. Dle Davidové (1995) byly Svaz Cikánů-Romů a Zváz Cigánov-Romov brzy zrušeny na základě jejich požadavku uznat Romy jako národnost, i tak ale za své funkce stihly mnoho užitečného. Například roku 1970 se delegace svazu zúčastnila prvního Světového romského kongresu v Londýně, kde se poprvé zpívala romská hymna a byla ustanovena International Romani Union (Davidová, 1995). Charta 77 v dokumentu z roku 1978 poukazuje na situaci Romů, kde jsou za nejbezprávnější skupinu obyvatelstva označeni právě oni. Koncem osmdesátých let byla oslabena komunistická moc a tím se i zmírnilo utlačování Romů (Říčan, 1998). Podařilo se i vydat pár knih v romštině, a to jen díky dr. Hübschmannové a několika nadšencům, kteří měli zájem o rozšíření romské kultury a jazyka (Davidová, 1995). Romové se připravovali na návrat demokracie, která přišla až v listopadu roku 1989 (Davidová, 1995).

1.2.3 Rok 1989 – přítomnost

Díky konci komunismu v evropských zemích a úpadku ruského impéria získaly naše národy svobodu, jež byla chápána jako možnost obnovení demokracie podle typu západních zemí (Říčan, 1998). Dle jejich vzoru se u nás svoboda týkala sociálních, kulturních a politických záležitostí, kdy v tehdejším Československu měly zákony značné mezery a občané je dostatečně nerespektovali, i když měly chránit slabé a slušné občany před silnými a nezodpovědnými (Říčan, 1998). Po roce 1989 kvůli prudkému nárůstu nezaměstnanosti se Romové začali izolovat od majoritní společnosti (Pavelčíková, 2015). Tato situace dala možnost lidem, kteří toužili po moci, penězích a slávě (Říčan, 1998). Během listopadu roku 1989 se mnoho změn událo i v životech Romů (Říčan, 1998). Nová politická situace jim jednak přinesla to, co ostatním občanům, ale mohli také znovu užívat svůj jazyk, mít svou vlastní kulturu a organizace, které prosazovaly jejich zájmy (Říčan, 1998). Dle Davidové (1995) znamenalo datum 17. listopadu 1989 historickou proměnu. Nově zvolený prezident Václav Havel bojoval za svobodu Romů a v době, kdy byl mluvčím Charty 77, podepsal dokument zastávající

se Romů a žádal o uznání jejich lidských práv (Davidová, 1995). Davidová (1995) uvádí, že díky Václavu Havlovi a podpoře OF se Romům otevřela nová a jasnější budoucnost. Začaly se v romském jazyce psát básně, romská próza, organizovalo se množství kulturních akcí a romský jazyk se začal vyučovat i na vysokých školách (Říčan, 1998). Bohužel se později ukázalo, že Romové se nedokázali této příležitosti chopit a situace se zhoršila (Říčan, 1998). Romové tuto situaci nechtěli přijmout, nelíbila se jim a tvrdili, že za komunistů bylo líp (Říčan, 1998). Dle autora šlo Romům o to, že za komunistů měli jistou práci a nemuseli se o nic bát, po listopadovém období se museli starat sami o sebe a nést následky za své činy i nečiny, což vedlo u Romů k problémům, z nichž prvním byla nezaměstnanost (Říčan, 1998). Dle Pavelčíkové (2004) byli Romové zvyklí, že v případě ztráty zaměstnání jim úřady ihned zařídily jinou. Před listopadovou revolucí platila pracovní povinnost a Romové byli nuceni, aby si odpracovali aspoň povinný počet směn, v tom případě nebyli stíháni za příživnictví (Pavelčíková 2004). Jelikož se většina Romů chovala stejně jako za doby komunismu, docházelo k tomu, že mnoho z nich bylo propuštěno ze zaměstnání a žili „na podpoře“ (Říčan, 1998). Jako druhý problém se jevil mediální pranýř, kvůli němuž se v médiích o Romech mluví jako o těch, kteří jsou nezaměstnaní, nechtějí pracovat, nestarají se o své děti a pijí alkohol (Říčan, 1998). V tu chvíli to způsobilo, že tyto negativní informace zhoršovaly představy veřejnosti, rozvíjí se strach z Romů a nenávist vůči nim (Říčan, 1998). Jako další problém uvádí Pavelčíková (2004) dostupnost atraktivních škodlivin, protože romská populace více než gadžovská podléhá drogám, alkoholu a gamblerství. Dalším problémem je, že začíná razantně narůstat nenávist gadžů vůči Romům a tím se rozrůstá rasismus (Pavelčíková, 2004). Dle Říčana (1998) je posledním problémem krátkozraká pragmatická politika. Politik, který chtěl být zvolen, nemohl Romům pomoci, jelikož média velice ovlivňovala názory veřejnosti. V tomto případě byl jejich názor na Romy jasný, proto se spustila otázka, jak zde budou Romové žít, tato otázka je stále a pořád odkládána (Říčan, 1998).

Pavelčíková (2004) se zmiňuje o současné situaci, kdy Česká republika patří k těm oblastem Evropy, kde se nesetkáváme s nadměrně pestrá skladbou obyvatelstva, tím se myslí jazykové odlišnosti, barva pleti nebo také způsob života. Dále se autorka zmiňuje o tom, že od roku 1989 zde ale narůstají etnické problémy, protože společensky odlišné skupiny obyvatel se velmi těžko vyrovnávají s procesem integrace do současné společnosti, a i když se romská společnost značně rozšířila, i nadále většina přežívá

na okraji společnosti (Pavelčíková, 2004). Dle Pavelčíkové (2004) je jedním z důvodů této pozice ve společnosti především stále rostoucí nezaměstnanost a s tím související sociální dávky a řešení tohoto problému souvisejícího s drogami, gemblerstvím apod. Jedná se o dlouhodobé a nesnadně řešitelné záležitosti. Pavelčíková (2004) uvádí, že ke změně pozice ve společnosti vedou hlavně změny v romské populaci, za něž je považována vyšší úroveň vzdělání, plnění občanských povinností a větší zájem o práci a tím snížení nezaměstnanosti. Dnešní Romové jsou kulturně různorodí, ale sdílejí své staré tradice (Lally, 2015). Dle Pavelčíkové (2004) je dalším důležitým bodem vedoucím k řešení tohoto problému zvýšení tolerance a chápání romské kultury zbytkem společnosti (Pavelčíková, 2004). Pavelčíková (2004) tvrdí, že toto je jeden z problémů české společnosti, která není dostatečně informovaná o historii, kultuře a tradicích Romů, a proto tuto odlišnou kulturu odmítá, což také brání úspěšné integraci a bezproblémovému spolužití společně s majoritou (Pavelčíková, 2004).

1.3 Život Romů

1.3.1 Romská rodina

Tradiční romská rodina je mnohogenerační (Jakoubek, Hirt 2004). Dle autora se romská rodina vyznačuje solidaritou a vysokou soudružností. Vztahy jsou v ní velice intenzivní (Jakoubek, Hirt 2004). Romové jsou od dětství vedeni k určitým zásadám, k nimž patří úcta ke starším, podpora všech členů rodiny a ochrana mladších (Jakoubek, Hirt 2004). Dle Davidové a kol. (2010) je pro romskou populaci rodina základní institucí. Význam rodiny romských příslušníků je zpravidla větší než u příslušníků majoritní společnosti (Davidová a kol., 2010). Dle Říčana (1998) je velice zajímavá jedna z jejich vánočních tradic, kdy otec rozkrojí jablko na počet dílů podle toho, kolik je členů rodiny, a rozdělí ho mezi všechny. Tato tradice má poukazovat na pospolitost v rodině Romů. Dále autor uvádí, že co se týče výchovy dětí, romské matky neřeší pravidla v domácnosti. Nemají jasně dané, kdy dítě nakrmí, řídí se tím, kdy dítě má hlad. V případě, že dítě hlad nemá, nenutí ho k jídlu. Romové nemají v povaze nutit své děti ani ke spánku, dítě chodí spát, až když je unavené, a vstává, kdy chce (Říčan, 1998). Romská rodina byla vždy patriarchální a do jisté míry je i dnes (Říčan, 1998). Dle Davidové (2004) měla žena ještě donedávna podřadné postavení. Štěpařová (2005) uvádí, že dříve byla určena hlavně k tomu, aby rodila děti, obstarávala domácnost

a jídlo (Štěpařová, 2005). Lacková (1997) zmiňuje, že žena byla ceněna za to, když porodila více dětí. Z pohledu majoritní populace to může být vnímáno jako diskriminace (Lacková, 1997). V historii měl sice hlavní postavení muž a žena byla pouze jen jako rodička dětí a pečovatelka, ale nyní se snaží romská žena seberealizovat i mimo svou rodinu. Stále je ale patrná její podřízenost muži (Kajanová a kol., 2009). Žlnayová (1996) říká, že v minulosti byla mužova nevěra v rodině tolerována, ale žena nevěrná být nemohla, v případě, že by se tak stalo, mohl ji muž opustit. Autorka dále uvádí, že byly i jiné možnosti jejího potrestání, jako bylo oholení hlavy či potrestání bitím. Z důvodu žárlivosti byli muži často hrubí ke svým ženám, zajímavé bylo, že tehdy to byl jejich projev lásky. Znamenalo to, že tedy Rom, který nebije svou ženu, tak ji ani nemiluje (Žlnayová, 1996). Dle Štěpařové (2005) se některé ženy nevěrou svého muže i chlubily, aby potvrdily jeho kvality.

1.3.2 Význam rodiny a příbuzenských vztahů

Davidová a kol. (2010) uvádí, že Romové stejně jako majoritní společnosti považují rodinu za jednu z nejvýznamnějších vztahových institucí. V majoritní společnosti přebírají spoustu funkcí jiné instituce, ale u Romů zůstávají tyto funkce v rámci širší rodiny (Davidová a kol., 2010). Dle Pavelčíkové (2004) je každé romské společenství složeno ze složitých příbuzenských vztahů, kdy jeho základem bylo soužití více generací pohromadě nebo v sousedství. Jednou z dalších zvláštností romské rodiny je vyšší počet mužů a větší podíl nejmladších věkových skupin, už v počátcích imigrace do českých zemí bylo běžné, aby počet dětí v rodině přesahoval 10 (Pavelčíková, 2004). Na rozdíl od majoritního obyvatelstva byla dětská úmrtnost u Romů vysoká a věk dožití byl naopak nižší (Pavelčíková, 2004). V romských rodinách měl každý své pevně dané místo, přičemž nejvyšší postavení měl nejstarší muž v rodině, který o všem rozhodoval, obživu zajišťovali muži a žena se starala hlavně o domácnost a děti, případně zajišťovala další zdroje obživy, např. žebrotou (Pavelčíková, 2004). U Romů nebylo běžné provádět běžný církevní či občanský sňatek, ale probíhal obřad tradičních zasnub v rámci osady (Pavelčíková, 2004). Věřící venkovské obyvatelstvo toto považovalo za nemravné (Pavelčíková, 2004). Od majoritní společnosti se také lišila pozice dětí a adolescentů ve společnosti, hlavním rozdílem bylo u Romů sdílení způsobu života s dospělými. Již v brzkém věku byly děti považovány za pohlavně dospělé a schopné reprodukce, takže dívky do partnerského a sexuálního života vstupovaly mezi 12.–15. rokem s chlapci ve věku 17–20 let

(Pavelčíková, 2004). S výchovou dětí a vedením domácnosti dívkám pomáhaly tchýně a další zkušené ženy v rodině, v rámci osady nebylo žádné postižené či nemocné dítě nebo jiní členové bez základní péče, a pokud dítě nemohlo být vychováváno rodiči, převzali výchovu prarodiče či jiní příbuzní, stejně tak nebyly nikdy osoby postproduktivního věku odkládány do cizí péče (Pavelčíková, 2004).

1.3.3 Romská tradiční kultura (více zdroju)

Romská tradice je velmi rozmanitá, a to jak projevy v oblastech umění, tak i v jiných oblastech (Pavelčíková, 2004). Romský jazyk jako každá tradiční ústní slovesnost je obohacovaný vztahem k blízkým lidem, k přírodě i k životu (Pavelčíková, 2004). Romové mají i veliké výtvarné nadání, avšak nejvíce vynikají jako hudebníci, zpěváci a tanečníci (Pavelčíková, 2004).

1.4 Stáří

1.4.1 Období raného stáří

Jde o období mezi 60–75 lety věku. Tato etapa je označována jako postvývojová a je poslední etapou života (Stuart-Hamilton, 1999). Vágnerová (2007) uvádí, že tomto období se člověk dotává do fáze, kdy dochází k evidentním změnám daným stárnutím, ale tyto změny nemusí být takové, aby staršímu člověku znemožnily svobodný a aktivní život (Vágnerová, 2007). Podle E. H. Eriksona (2002) je hlavním cílem v rámci psychosociálního vývoje dosáhnout ve stáří integrity. Říčan (2014) uvádí, že je tím myšleno, aby se ve stáří člověk nevracel k věcem činům, kterých nedosáhl nebo které měl udělat jinak. V tomto období by si měl uvědomit, že je spokojený, jak svůj život prožil, a s tím je i spojené smíření se se smrtí jakožto nevyhnutelným důsledkem stáří (Berger, 2003). Dle Junga (1994) je stáří velice důležité a představuje stejně důležitou fázi jako kdysi dosažení dospělosti. Starší člověk musí v tomto období najít smysl života uvnitř sebe, v nevědomí (Hall a Lindzey, 1997). Hlavní je si uvědomit, že k vyrovnanosti stáří musí člověk dojít sám, s tím mu asi ani nikdo pomoci nemůže (Říčan, 2002).

Tělesné změny, které probíhají s příchodem stáří

Dle Vágnerové (2007) jsou tělesné změny variabilní, záleží na času, závažnosti a důsledku projevů. Záleží také na dědičných předpokladech, což je jeden ze základních faktorů, které mohou ovlivnit stárnutí (Vágnerová, 2007). Genetické dispozice předurčí

počátek stárnutí a pravděpodobnou délku života. Autorka dále uvádí, že také záleží na vnějších faktorech, to je například životní styl, nadměrné zatěžování některých orgánových systémů a výživa.

Psychické změny, které probíhají s příchodem stáří

Vágnerová (2007) uvádí, že ve stáří se mění i psychické funkce a některé jsou ovlivněny biologicky a některé důsledkem psychosociálních vlivů. Autorka uvádí, že je individuální, kdy se změny v době stárnutí začnou projevovat. Dle Vágnerové (2007) jsou změny, které jsou biologicky podmíněné, což jsou změny dané stárnutím jako uvažování, chování a prožívání, které jsou považovány za normální, a nebo jde také o obtíže v zapamatování a celkové zpomalení. Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) se zhoršuje paměť především pro nové události. Autoři uvádí, že vzpomínky z dětství bývají v paměti uchovány, ale mohou být emočně zkreslené. Dále se zmiňují o tom, že se snižuje i inteligence, ale schopnost morálního usuzování zůstává často do vysokého věku zachována.

1.4.2 Období pravého stáří: 75 a více let

Vágnerová (2007) uvádí, že jde o období označované jako fáze pravého stáří a v tomto období narůstají problémy spojené s mentálním a tělesným úpadkem. Ze statistické ročenky z roku 2005 víme, že 80 let se dožije 18,1 % žen a 11,2 % mužů. Vágnerová uvádí, že na staré lidi v tomto období jsou kladeny určité nároky spojené s adaptací, například při umístění do institucionální péče (Vágnerová, 2007). Dle autorky se staří lidé samozřejmě od sebe liší z hlediska svých zachovaných schopností. Jsou staří lidé, kteří jsou pro svou moudrost a nadhled obdivováni, ale také lidé, kteří jsou poznamenáni značným tělesným i psychickým úpadkem (Vágnerová, 2007).

Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že ve stáří je člověk ohrožen sociální izolací. Dle Vágnerové (2007) je důležité, aby lidé v období pravého stáří dosáhli životní pohody. To podle autorky znamená, aby si udrželi přijatelný životní styl, který se dá shrnout do tří základních bodů.

- Udržet si autonomii oproti narůstající bezmocnosti;
- Udržet si kontakty nebo si vytvořit nové a neizolovat se od společnosti;
- Udržet si pocit sebeúcty a osobního významu.

Tělesné změny, které probíhají s příchodem stáří

Zavázalová (2001) uvádí, že v období pravého stáří se zhoršuje zdravotní stav a staří lidé trpí polymorbiditou, to znamená, že trpí současně několika chorobami najednou. Dle autorky mají tyto lidé sklon k chronicitě, protože tělo už nemá takovou sílu, aby zvládlo běžná onemocnění. Dále autorka uvádí, že 87 % lidí po 70. roce věku trpí chronickým onemocněním. Vágnerová (2007) uvádí, že zhoršující se zdravotní stav seniorů se pojí se sníženou soběstačností a snížená soběstačnost může vést k závislosti na jiných lidech či nutnosti přesunu do instituce.

Psychické změny, které probíhají s příchodem stáří

Dle Langmeiera a Krejčířové (2006) se u 90 % osob po 60. roce zhoršuje zrak a u 30 % sluch, tudíž se zhoršuje jejich smyslové vnímání. Jarošová (2006) uvádí, že z psychologického hlediska je zrak a sluch nejzávažnější postižení. Dle ní dochází také ke zhoršení čichu, chuti a vnímání hmatových podnětů. Vágnerová (2007) uvádí, že v období pozdního stáří procesy zpomalování pokračují a lidé v tomto věku přebírají informace nepřesně a ukládání informací je také pomalejší. Autorka uvádí, že se jim zhoršuje orientace v prostředí, a to právě kvůli výše uvedeným slabším zrakovým a sluchovým funkcím. V období pravého stáří dochází k úbytku všech funkcí, klesá slovní porozumění, zhoršují se verbální výrazy a klesají počítařské dovednosti (Vágnerová, 2007).

1.4.3 Potřeby seniorů

Dle Jarošové (2006) je důležité uspokojování potřeb seniorů. Autorka uvádí nejrozšířenější a nejznámější Maslowovu hierarchickou teorii potřeb, podle níž se rozděluje do 5 skupin.

- **Fyziologické potřeby.** Fyziologickými potřebami se myslí potřeby organismu, jako jsou hygiena, výživa, spánek či pohyb;
- **Potřeba bezpečí.** Tato potřeba nastává ve chvíli, kdy dojde ke ztrátě jistoty či přijde jakékoli nebezpečí. V tuto chvíli se jedná o potřeby fyzického, sociálního a ekonomického bezpečí;
- **Sociální potřeby.** Tyto potřeby nastanou ve chvíli, kdy se osoba začne cítit osaměle a začne mít potřebu někam patřit a být milován;

- **Potřeba uznání a sebeúcty.** Tato potřeba nastává v situaci, kdy osoba ztratí důvěru nebo respekt a snaží se získat zpět sociální hodnoty;
- **Potřeba seberealizace.** Tato potřeba se projevuje snahou realizovat své záměry, schopnosti a hlavně nalézt smysl života.

1.4.4 Stáří Romů

Říčan (1998) uvádí, že i dnes jsou romské rodiny početné a žijí v soudružnosti. Dle autora je důležitý ten fakt, že i dnes je u romských rodin samozřejmostí se postarat o staré členy rodiny, jde o jakousi povinnost, kterou mají danou výchovou. Jelikož jsou romské děti od mala vedeny k úctě nejstarších členů rodiny, tak je to nejspíše jeden z důvodů, proč se o seniory postarají oni a nechtějí pomoc od institucí. Říčan (1998) dále uvádí, že pokud se jedná o romské ženy a jejich stáří, tak právě jim se ve stáří dostává klidu. V romských komunitách jsou staří lidé respektováni (Říčan, 1998). Dojdou do fáze, kdy se jim tedy dostane respekt a to pro svou moudrost a zkušenost (Říčan, 1998). U žen je to ovlivněno hlavně počtem odrozených dětí (Sutherland, 2014). Věková struktura romské populace se vyznačuje vysokým počtem dětí a velmi nízkým počtem starých lidí, je to způsobeno vysokou úmrtností Romů, jejich zdravotní stav je horší než zdravotní stav majoritní populace (Bartošovič, 2016). Dle Štěpařové (2005) se starým romským ženám připisují zvláštní schopnosti spojené s magií a schopností léčit nemoci (Štěpařová 2005). Dle Davidové a kol. (2010) došlo u romské populace v 90. letech k výrazným změnám, a to hlavně ke snížení plodnosti a k prodloužení délky života. Zajímavostí je, že Romové jsou největší menšinou v Evropě (10-12 mil.) (Cantón-Delgado, 2018).

1.5 Sociální význam seniorů ve společnosti

Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že stáří se stává stále závažnějším společenským problémem, a to z důvodu rostoucí stárnoucí populace. Vágnerová (2007) uvádí, že v dnešní společnosti je náhled na stáří a celkově na staré lidi negativní, toto období je chápáno jako čas, kdy člověk jen chátrá a jeho dovedenosti a zkušenosti ztrácejí význam. Majoritní společnost má negativní postoj jak vůči Romům, tak i vůči romským seniorům (Fawn, 2001).

Haškovcová (2012) mluví zase o pohledu mladých lidí, kteří reagují na seniory ve svém okolí dvojím pohledem, mají velmi hezké vztahy k seniorům ve svých rodinách, ale na staré lidi ve svém okolí většinou reagují negativně, nějakým způsobem jim senioři vadí. Dále autorka uvádí, že tyto negativní reakce se projevují přehlížením seniorů jakožto lidí, kteří jsou podle nich nepotřební a nic neumí, dochází i ke slovní a fyzické agresi (Haškovcová, 2012). Dle Vágnerové (2007) se v dnešní době klade důraz na zachování hlavně mladistvého vzhedu a to dostává staré lidi do znevýhodněné situace. Nejvíce to podporují média, která neustále propagují, jak je vzhled důležitý. Bytheway (2005) uvádí, že z hlediska ageismu – postoj, kdy jednotlivci či skupina lidí je přesvědčena o nekompetentnosti a nízké hodnotě na základě stáří, je stáří obdobím ztrát, špatné kvality života a celkového úpadku, kdy se tento postoj vyznačuje podceňováním starých lidí a někdy dochází vůči nim až kodporu a nenávisti, odtud se ale už dostáváme k diskriminaci starých lidí (Bytheway, 2005). Dle Vágnerové (2007) ageismus velice generalizuje, považuje staré lidi za méněcenné, a to bez rozdílu, je zde tendence seniory izolovat, aby nepřekáželi a nezdržovali. V dnešní majoritní společnosti se stávají méně významnou částí (Vágnerová, 2007). Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že dnes se klade důraz na kvalitu života ve stáří a důstojnost starých lidí. Bytheway (2005) zmiňuje, že i když je v dnešní době je základem ohled na starší a poskytnout jim zabezpečení, není zde zahrnuté brát je jako rovnocenné partnery (Bytheway, 2005).

2 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je popsat stáří romských seniorů, jejich potřeby a subjektivní vnímání sociálního postavení v rodině, zjistit, z jakých důvodů nejsou Romové umisťováni do domovů pro seniory a popsat, jak se Romové o své seniory starají.

3 METODIKA VÝZKUMU

3.1 Použitá metodika

V bakalářské práci jsem použila kvalitativní výzkum, metodu dotazování, protože právě ta pomáhá do problému proniknout hlouběji a získat detailní informace, které kvantitativní metoda obtížně zachycuje (Strauss, Corbinová, 1999). Hlavním smyslem kvalitativního výzkumu je pochopení, jehož dosáhneme tím, že odhalíme co největší oblast zkoumaného problému, hlavní doménou je porozumění lidem v určitých situacích (Disman, 2002).

3.2 Výzkumná technika – polostrukturovaný rozhovor

Jako výzkumnou techniku pro splnění výzkumu jsem použila polostrukturovaný rozhovor. Tento typ rozhovoru bývá nejběžnější, ale poměrně obtížný na získávání informací od dotazovaného (Miovský, 2006). Tazatel si dopředu připraví okruhy otázek, na které se bude ptát, případně další, jimiž může rozhovor doplňovat, nebo může klást otázky, které ho aktuálně napadnou, aby se dozvěděl co nejvíce (Miovský, 2006). Já jsem si připravila předem otázky a doptávala jsem se těmi, které mě dodatečně napadly. V tomto typu rozhovoru na pořadí otázek nezáleží, pokládají se tak, aby rozhovor plynul a v případě, že jsme odpovědi neporozuměli, necháme si ji znovu objasnit (Miovský, 2006). Tazatel si odpovědi buďto zapisuje, nebo zvolí přepis z audionahrávky. V tomto případě však musí mít tazatel souhlas respondentů (Miovský, 2006). Scénář otázek byl sestaven na základě stanovených výzkumných otázek a je uveden v příloze č. 1.

3.3 Výzkumný soubor

Pro svůj výzkumný soubor jsem si vybrala osoby ve dvou věkových kategoriích. První kategorii tvoří senioři ve věkovém rozpětí 65–70 let. Druhá kategorie je ve věkovém rozpětí 71–80 let. Na počátku mého výzkumu jsem plánovala i třetí věkovou kategorii nad 80 let. Jelikož jsem informanty vybírala na základě techniky sněhové koule – „*Snowball Technique spočívá ve výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny*“ (Disman, 2002). Použitím této techniky jsem zjistila, že informanti neznají nikoho staršího 80 let. Nejstařímu informantovi mého výzkumu je 74 let. Informanti souhlasili s rozhovory a vzhledem

k ochraně jejich osobních údajů jsou jejich jména změněna. Záznam je opatřen kódem, nejsou uvedeny žádné identifikační údaje.

3.4 Realizace výzkumu

Výzkum byl realizován v květnu 2018. S informanty jsem se předem domluvila prostřednictvím telefonu, zda budou ochotni mi poskytnout rozhovor do mého výzkumu, a pokud ano, domluvili jsme si čas osobní schůzky přímo u nich v přirozeném prostředí, kdy jsem měla předem stanovené otázky, jejichž scénář je přiložen v příloze. Rozhovory byly nahrávány na mobilní telefon, ale pro větší přehlednost jsem je poté doslovně přepsala za účelem zpracování dat. Přepis rozhovorů je uložen v mém archivu, který využiji, jen pokud budu daný výzkum v budoucnu opět zpracovávat.

3.5 Zpracování dat

Získaná data byla zpracována prostřednictvím otevřeného kódování (Hendl, 2016), jež je popisováno jako průnik daty, ve kterých objevuje kritická místa a pomocí kódů nalézá určitá témata vztahující se k nově vznikajícím myšlenkám. Jednotlivé kategorie byly zpracovány do tabulek, které jsou zpracovány ve výsledcích výzkumu. Podařilo se mi najít centrální kategorii, což potvrzuje to, že data se opakovala a nebylo nutné oslovit další informanty.

4 VÝSLEDKY

4.1 Obecné informace

V rámci anonymity byla seniorům a jejich potomkům přidělena fiktivní jména. Tabulka č. 1 podává přehled o seniorech, s nimiž byl proveden výzkum – tedy jejich jména a věk. Tabulka č. 2 podává informace o potomcích seniorů, kteří se zúčastnili druhé části výzkumu – tedy jejich jména a věk.

Tabulka 1: Jména a věk romských seniorů

Věková kategorie	Jména informantů	Věk
65–70	Emil	66
	Žaneta	69
	Josef	65
	Lucie	66
	Alena	65
71–80	František	73
	Ladislav	74
	Sabina	70

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 2: Jména a věk potomků

Jména informantů	Věk
Nikola	40
Denisa	50
Aneta	53
Robin	45
Jakub	45
Melisa	48
Filip	41
Božena	38

Zdroj: Vlastní výzkum

5 SENIOŘI

5.1 Názor romských seniorů na domovy pro seniory

Tabulka 3: Slyšel/a jste někdy o domovech pro seniory? Co si o nich myslíte?

	Ano	Ne
Emil	X	
Žaneta	X	
Josef	X	
František	X	
Ladislav	X	
Sabina	X	
Lucie	X	
Alena	X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 3 je zřejmé, že se všichni informanti shodují v tom, že sice znají domovy pro seniory, ale nevidí důvod, proč by tam měli jít. Romští senioři považují za povinnost, aby se o ně postarala rodina. Jedna z informantek se zmínila, že by do domova šla, pouze kdyby se o ni nikdo z rodiny neměl jak postarat. V tu chvíli by to brala jako vysvobození. Emil říká: „*Domov pro seniory znám, je tady nedaleko, ale tam já rozhodně nechci. Podívejte se, my jsme se o děti taky postarali, takže to беру jako jejich povinnost, aby se ony postaraly zase o nás. Už teď mi jedno z dětí hodně pomáhá, bydlí se mnou a ostatní děti mě denně navštěvují.*“ František: „*Já o nich vím, ale o mě se stará rodina. Mám 5 dětí, 28 vnoučat a zatím 7 pravnoučat. Jsme velká rodina a děti jsem vychoval tak, aby se dokázaly taky ony postarat o mě. Děti mě denně navštěvují a pomáhají mi. Buď přivezou jídlo a taky mi tu poklidí.*“ Sabina říká: „*Vím o nich, asi se tam o ně starají dobře, ale nemyslím si, že by tohle nezvládla moje rodina. Dokud chodím, tak budu doma s rodinou. Vlastně i kdybych nechodila, proč bych tam chodila.*“ Žaneta říká: „*Jako kdybych zůstala úplně sama a nikdo by se o mě nemohl postarat, tak je to asi vysvobození.*“ Alena říká: „*Ano znám. Jako nemyslím si o nich nic špatného. Já bych tam teda nešla, fakt nic proti jako, ale já chci zůstat doma. Jako i když nad tím přemýšlím, tak nikdy neříkejte nikdy, ale dokud mám rodinu, tak určitě ne.*“

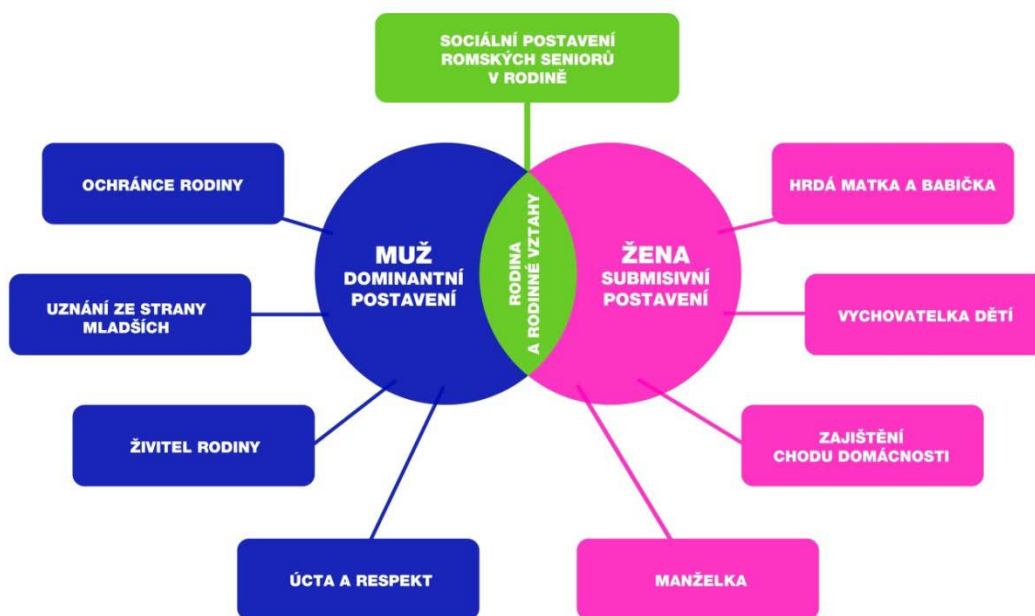
5.2 Postavení v rodině

Tabulka 4: Jak se vnímáte vy sám/a v rodině? Jaké je vaše postavení v romské rodině?

	Hrdá matka /otec	Dominantní postavení	Respektující osoba	Živitel rodiny
Emil		X	X	X
Žaneta	X			
Josef	X	X	X	X
František	X	X	X	X
Ladislav		X	X	X
Sabina	X			
Lucie	X			
Alena	X			

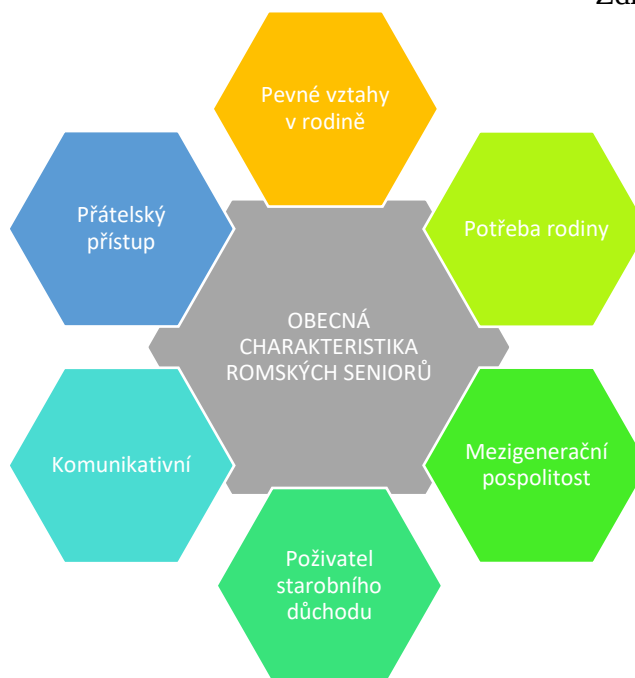
Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 4 vychází, že romští senioři se vnímají jako důležité a klíčové osoby rodiny. Jsou hrdí na svou rodinu, na svá vnoučata i pravnoučata. Muži mají hlavní a dominantní postavení a jsou to živitelé rodiny. Ženy se vnímají jako hrdé matky. Ladislav říká: „*No, já jsem velitel. U nás je chlap hlava rodiny a to jsem já. Jsem jejich vzor.*“ Emil říká: „*Vždycky jsem živil rodinu a mám hlavní postavení, prostě mě vždycky děti poslouchaly a poslouchat budou.*“ František: „*Jak už jsem říkal, vychoval jsem 5 dětí a myslím si, že dobře. U nás doma to bylo tak, že jsem měl vždy poslední slovo, jak jsem řekl, tak to prostě bylo a pořád je. Rodinu jsem živil a doted' mě všichni respektují.*“ Žaneta říká: „*V rodině se vnímám jako hrdá matka 7 dětí, z jednoho syna jsem vychovala profesionálního fotbalistu, na kterého sem hrozně pyšná, a lidé mě berou jako matku legendy, což mě těší. Moje rodina patří mezi olašské cigány a máme kořeny v Maďarsku. Chtěla bych hlavně říct, že naše rodina vždy uznávala mužské postavení v rodině. Co řekl chlap, bylo svaté.*“ Alena říká: „*No, jako postavení v rodině. Tak jsem matka a manželka. Mám čtyři děti a ty jsem vychovala.*“ Lucie říká: „*No, tak jak se vnímám, jako já osobně se vnímám celkem důležité, furt jsem porodila naše děti a myslím si, že jsem se o ně dokázala i hezky postarat, ale takový to hlavní postavení má u nás muž.*“

Graf 1: Sociální postavení romských seniorů v rodině

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 2: Obecná charakteristika romských seniorů

Zdroj: Vlastní výzkum

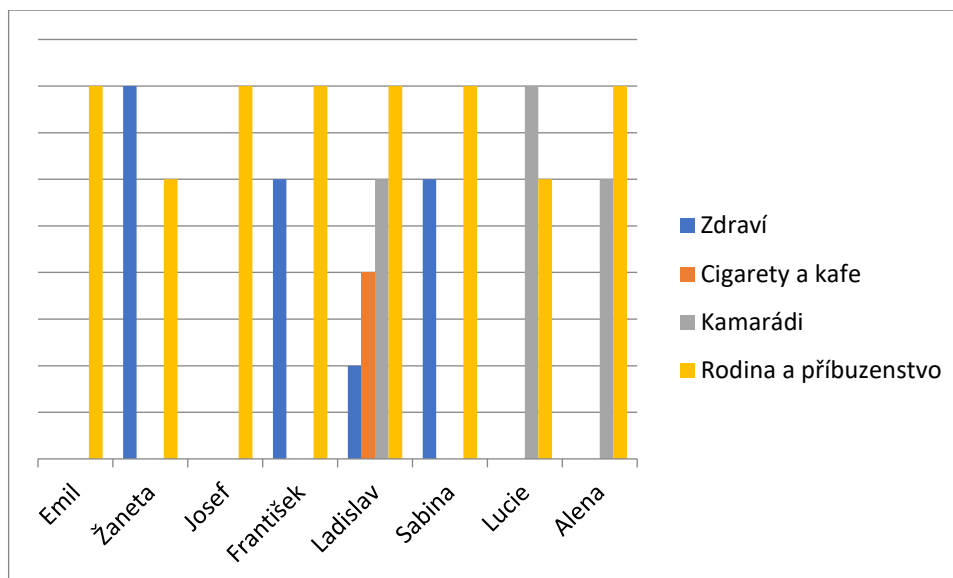
5.3 Potřeby seniorů k prožití důstojného stáří

Tabulka 5: Máte nějaké potřeby k důstojnému stáří?

	Zdraví	Cigarety a kafe	Kamarádi	Rodina a příbuzenstvo
Emil				X
Žaneta	X			X
Josef	X			X
František	X	X	X	X
Ladislav	X	X	X	X
Sabina	X			X
Lucie	X		X	X
Alena			X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 5 vychází, že všichni informanti jako potřebu k důstojnému prožití stáří potřebují rodinu a příbuzné. Jako druhou potřebu zmiňovali zdraví. Hodně informantů u této otázky dlouho přemýšlelo, co vlastně potřebují. František říká: „No, co potřebuju, já nepotřebuju nic krom rodiny a asi abych byl i zdravý.“ Žaneta říká: „Hlavně, aby mi sloužilo zdraví a mohla se radovat z vnoučat a pravnoučat. To víte, syn bydlí daleko, hodně si telefonujeme, to jako celkem dost často, ale jezdí za mnou aspoň jednou za měsíc, vždy přijedou s rodinou na celý víkend a pak si mě odvezou i se segrou Vilmou k nim, abych se taky vyvezla. Kdybych neměla je a moji sestru, tak bych se cítila moc sama.“ Josef říká: „Já asi jediný, co potřebuju, aby se mnou všichni byli, navštěvovaly mě děti a nějak to tu dožili přece.“ Emil říká: „Pro mě je nejdůležitější rodina! Já prostě potřebuju, aby sme všichni byli furt spolu, my to tak máme. Jako že vlastně neumíme být bez sebe. Jedna z dcer bydlí se mnou a ostatní děti bydlí hned tady na sídlišti.“ Ladislav říká: „No, co potřebuju. Já si myslím, že rodinu a kamarády, to je takovej ten základ asi. Jinak mi stačí nějaký ty cigarety, kafe a to stačí, hlavně abych byl zdravý.“ Alena: „No, já nevím úplně, jaký bych měla mít potřeby. Jsem ráda, že mám rodinu, kamarády a nemyslete si, my už jsme možná starý, ale žijeme furt stejně. Chodíme do společnosti a tak, teď třeba mělo jedno z dětí svatbu.“ Lucie: „Tak já potřebuju být furt někde, kde se něco děje, ráda si povídám se sousedama. Taký potřebuju vidět vnoučata a děti. Rádi se u nás scházíme celá rodina.“

Graf 3: Potřeby seniorů ve stáří

Zdroj: Vlastní výzkum

5.4 Hodnotový žebříček

Tabulka 6: Jaký je Váš hodnotový žebříček?

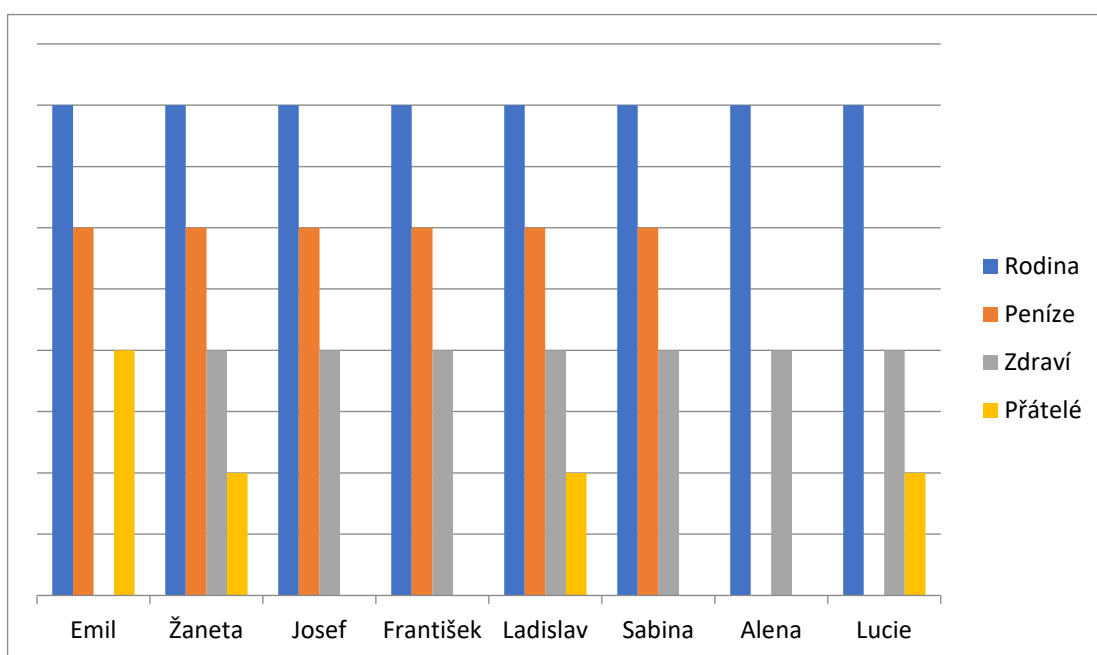
	Rodina	Peníze	Zdraví	Přátelé
Emil	X	X		X
Žaneta	X	X	X	X
Josef	X	X	X	
František	X	X	X	
Ladislav	X	X	X	X
Sabina	X	X	X	
Lucie	X		X	
Alena	X		X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky vychází, že romští senioři staví na první příčku rodinu. Zajímavé bylo, že jak u seniorů, tak u jejich potomků, jsem při rozhovoru vždy po této otázce musela svými slovy dovysvětlit, co si mají pod žebříčkem hodnot představit. Téměř všichni informanti reagovali na tuto otázku otázkou: „*Jak to myslíte? Co to je?*“ Takže jsem po položení otázky musela popsat informantům svými slovy, že žebříček hodnot je to, co pokládají ve svém životě za nejdůležitější. Jakmile pochopili otázku, vždy jako první řekli rodinu, hned poté byly peníze a téměř všichni informanti zdůraznili zdraví. Čtyři

informanti jmenovali i přátele. V grafu č. 4 je znázorněno, v jakém pořadí informanti odpovídali.

Sabina říká: „*Tak hlavně rodina, rodina, která mě podporuje. Pak peníze, a abych byla zdravá.*“ Ladislav říká: „*No, jako samozřejmě rodina, ta hlavně, že jo. Pak bych řekl, že peníze, protože bez těch se taky nedá a taky zdraví a kamarádi. Bez toho to nejde.*“ Lucie říká: „*Pro mě nejvíc znamená rodina, pak si myslím, že je důležité to zdraví a přátelé.*“ Alena říká: „*Jako co je pro mě nejdůležitější? Určitě rodina a zdraví, zdraví mé rodiny.*“

Graf 4: Hodnotový žebříček

Zdroj: Vlastní výzkum

6 POTOMCI

6.1 Starobní důchod v rodině

Tabulka 7: Staráte se o někoho, kdo pobírá starobní důchod?

	Ano	Ne
Nikola	X	
Denisa	X	
Aneta	X	
Robin	X	
Jakub	X	
Melisa	X	
Filip	X	
Božena	X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 7 ukazuje, že všichni informanti mají v rodině seniora, který pobírá starobní důchod. Ohledně bydlení odpověděl pouze jeden informant, že bydlí společně se seniorem. Ostatní informanti bydlí zvlášť. Šest informantů navštěvuje své seniory denně nebo velice často a jeden z informantů bydlí daleko a posílá rodičům peníze, i přestože starobní důchod pobírají. Nikola říká: *„Bydlím s rodičema nebo vlastně oni bydlí se mnou a tatínek pobírá starobní důchod.“* Jakub říká: *„Jo, máma pobírá a já jí posílám prachy, ale ta žije se segrou Vilmou.“* Denisa: *„Ano, starám se o tátu, který pobírá starobní důchod, denně ho navštěvuju. Vždycky mu nějak pomůžu, přivezu mu jídlo a něco poklidim.“* Božena říká: *„No, maminka pobírá.“* Filip: *„Jo, maminka pobírá starobní důchod. Jako starám se o ni, chodíme k našim furt. Vezmeme děti a jdeme k našim.“*

6.2 Denní režim v rodině

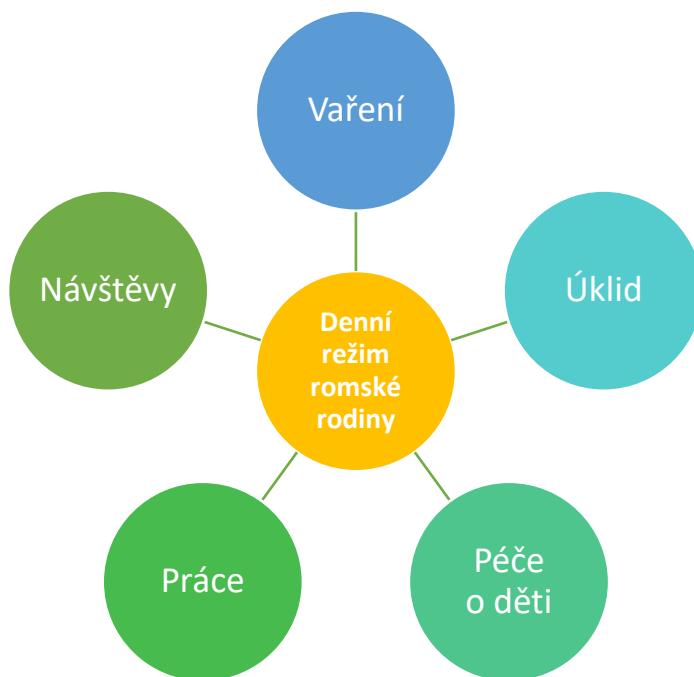
Tabulka 8: Jak probíhá den Vaší celé rodiny?

	Vaření	Úklid	Péče o děti	Návštěvy	Práce
Nikola	X	X	X	X	X
Denisa	X	X	X	X	
Aneta	X	X	X	X	
Robin	X	X	X	X	
Jakub	X		X	X	
Melisa	X		X	X	
Filip	X		X	X	X
Božena	X	X	X	X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 8 vychází, že informanti denně fungují, vaří, uklízí, vypraví děti do školy a navštěvují příbuzné a kamarády. Ohledně jejich režimu je důležité zmínit to, že nejsou časově omezeni, samozřejmě škola pro ně představuje časové omezení, kdy musí vstát, ale jinak Romové neřeší, zda budou obědvat v poledne nebo odpoledne. Čas pro ně není důležitý a v dnešní uspěchané době jsou časově flexibilní.

Melisa říká: „*Normálně všichni dělají všechno. Někdo uklidí, někdo uvaří. Přítel jde do práce a po práci se vrátí domů. Máma mi pomáhá s dětma, a když jsou děti pryč, tak jdeme za barák, dáme si kafičko a ňákou tu cigaretu.*“ Denisa říká: „*No tak ráno vstaneme, vypravíme děti do školy a tak, něco poklidíme, uvaříme a občas se scházíme u souseda hned tady naproti, jinak nevím, jako co mám říct.*“ Jakub říká: „*My jdeme do práce, děti jdou do práce, dcery dítě jde do školky a pak až přijdeme domů, najíme se, zakouříme, dáme si něco k pití a povídáme si nebo hrajeme karty.*“ Nikola: „*Tak brácha jde na dřevo, noo, jde na dřevo. Děti do školy. A každý něco prostě ten den dělá, s mámou většinou uvaříme a něco poklidíme a pak se sejdeme všichni doma. Bavíme se tady se sousedem, občas jdeme dolu na lavičku všichni i s dětma a tak no.*“

Graf 5: Denní režim v romské rodině

Zdroj: Vlastní výzkum

6.3 Umístění seniora do domova pro seniory

Tabulka 9: Slyšel/a jste někdy o domovech pro seniory? Umístil byste svoji maminku/tatínka do domova pro seniory?

	Ano	Ne
Nikola		X
Denisa		X
Aneta		X
Robin		X
Jakub		X
Melisa		X
Filip		X
Božena		X

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 9 vychází, že potomci by svého seniora do domova pro seniory neumístili. Ale jeden z informantů uvedl, že v případě špatného zdravotního stavu by seniora do domova pro seniory umístili. Jakub říká: „Já si myslím, že dokud je rodina, tak prostě proč by tam měl jít? Rodina bude vždycky.“ Robin říká: „U nás to takhle nefunguje, dokud to prostě jde a nejsou tam žádný těžký zdravotní problémy, tak rodina

žije vždycky pohromadě a vždycky se v rodině o toho staršího člověka postaráme.“ Nikola říká: „No, asi se tam o ně starají dobře, ale nemyslim si o tom nic dobrého, protože člověk by měl zestárnout u dětí a i umřít u dětí.“ Melisa říká: „Nedala bych je tam, musí být s námi, my jsme i tak vychovaní, že se o rodiče postaráme. Máme to jinak než vy, vy s tím nemáte problém, ale u nás je to urážka, že by jsme se o toho rodiče nemohli postarat a dali ho takhle někam pryč.“ Filip říká: „Jo, slyšel, to je jasný, ale popravdě jsem nad tím nikdy nepřemýšlel. Nějak jsem se o ně nikdy nezajímal a naše bych tam nedal. Nevím no, prostě ne. Dyť tady jsou rádi a nevím, proč by měli bydlet vlastně jinde.“

6.4 Potřeby romských seniorů z pohledu jejich potomků

Tabulka 10: Co všechno Vaši rodiče potřebují? Je něco co jim chybí?

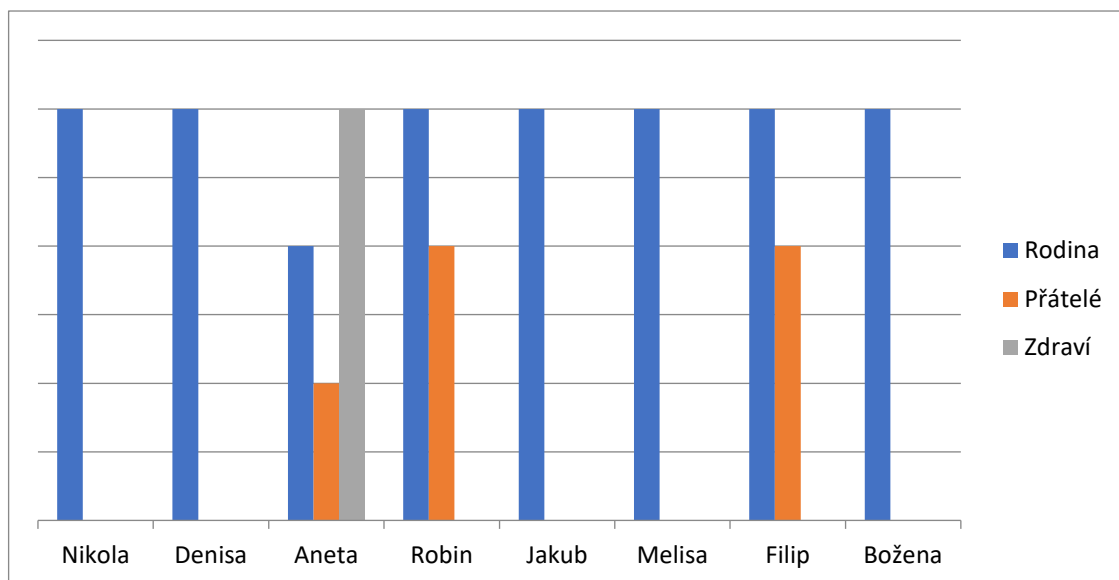
	Rodina	Přátelé	Zdraví
Nikola	X		
Denisa	X		
Aneta	X	X	X
Robin	X	X	
Jakub	X		
Melisa	X		
Filip	X	X	
Božena	X		

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle tabulky č. 10 je zřejmé, že mezi hlavní potřeby romských seniorů patří rodina. Podle odpovědí je důležitá láska rodiny a přátel. Podle informantů je velice pozice rodiny důležitá, podle nich je rodina všechno, co potřebují. Dva informanti se zmínili o důležitosti také okolí a přátel. V grafu č. 6 je znázorněno, v jakém pořadí informanti odpovídali.

Nikola říká: „Asi stejný jako vy bílí nebo vás českých občanů, nevím, jak to říct slušně. Prostě důchody nejsou moc vysoký, takže je potřeba, abysme se o ně my postarali.“ Denisa: „Potřebují nás, tu komunikaci s námi, ale jinak jim asi nic nechybí.“ Robin: „Musí cejtít někoho okolo sebe, že je má někdo rád, jako že musí mít nás, kamarády, mluvit s někým.“ Jakub: „Tak musí nějak žít, mluvit, mít tu rodinu u sebe a prostě být v pohodě.“ Melisa říká: „Jako je to asi trapný, ale asi potřebují lásku té rodiny.“ Aneta: „No, potřeby asi mají, potřebujou zdraví taky, aby byli zdraví. Potřebujou,

abychom se o ně starali, a musí taky bejt v té společnosti, bavit se.“ Filip říká: „To asi to stejný, co my, rodinu a kamarády.“ Božena říká: „Tak jako popravdě doufám, že jim nic nechybí. Mluvíme o všem, tak myslím, že by mi to řekli. Máme se všichni okolo sebe a to jim stačí.“

Graf 6: Potřeby romských seniorů z pohledu jejich potomků

Zdroj: Vlastní výzkum

6.5 Postavení romských seniorů

Tabulka 11: Jaké mají romští staří lidé postavení? Jak je mladší uznávají?

	Respekt	Úcta	Životní vzor
Nikola	X	X	
Denisa	X		
Aneta	X		
Robin	X		
Jakub	X	X	X
Melisa	X		
Filip	X	X	
Božena	X		

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 11 vyplývá, že staří Romové mají v rodině hlavně respekt. Ohledně otázky, jak mladší uznávají staré, měli všichni informanti také jasno. Mladší uznávají starší, čím starší, tím více zkušeností a tím více respektu, uznání a úcty.

Nikola říká: „*Určitě respekt a úcta. Mladší uznávají starší opravdu moc, co řeknou, to platí celý život.*“ Robin říká: „*Starší Romové mají postavení, musíme prostě k nim respektem a mladší je musí uznávat, je to už daný set let dozadu.*“ Jakub říká: „*Musí mít respekt a celkově k nim máme úctu. Mladší uznávají starší hodně, protože to, co se oni naučí, tak to umí od nich. My je tak vychováváme a je to tak prostě daný, ten starší má prostě hodně zkušeností a tím pádem je tím mladším uznávaný, vlastně proto, co zažil a že je vlastně chytřejší. Pro ty mladý jsou starý vzorem.*“ Filip říká: „*No, u nás se starý fakt uznávají, ke starým se přistupuje s pokorou a úctou a ohledně mladých je to to samý, mladší musí respektovat a uznávat starší, děti jsou tak vedený.*“

6.6 Pohled potomků romských seniorů na to, od kdy je člověk starý

Tabulka 12: Odkdy je podle Vás člověk starý?

	60– 64 let	65+ let	Zdravotní stav
Emil	X		
Žaneta		X	X
Josef		X	
František		X	
Ladislav		X	
Sabina		X	X
Lucie	X		
Alena		X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Žaneta říká: „*Od kdy je starý, jo? No, asi od těch 65 let, ale záleží na zdravotním stavu.*“ František říká: „*Já si myslím, že tak od těch 65 let zhruba.*“ Ladislav: „*Od kdy je starý, no asi od nějakých těch 65 let třeba.*“ Sabina říká: „*Tak to je hrozně zvláštní takhle říct, to záleží, jak na tom ten člověk je asi, ale jinak tak od těch 65 let.*“ Emil říká: „*Ty jo, asi od těch 60 let? No asi jo, od těch 60.*“

6.7 Hodnotový žebříček

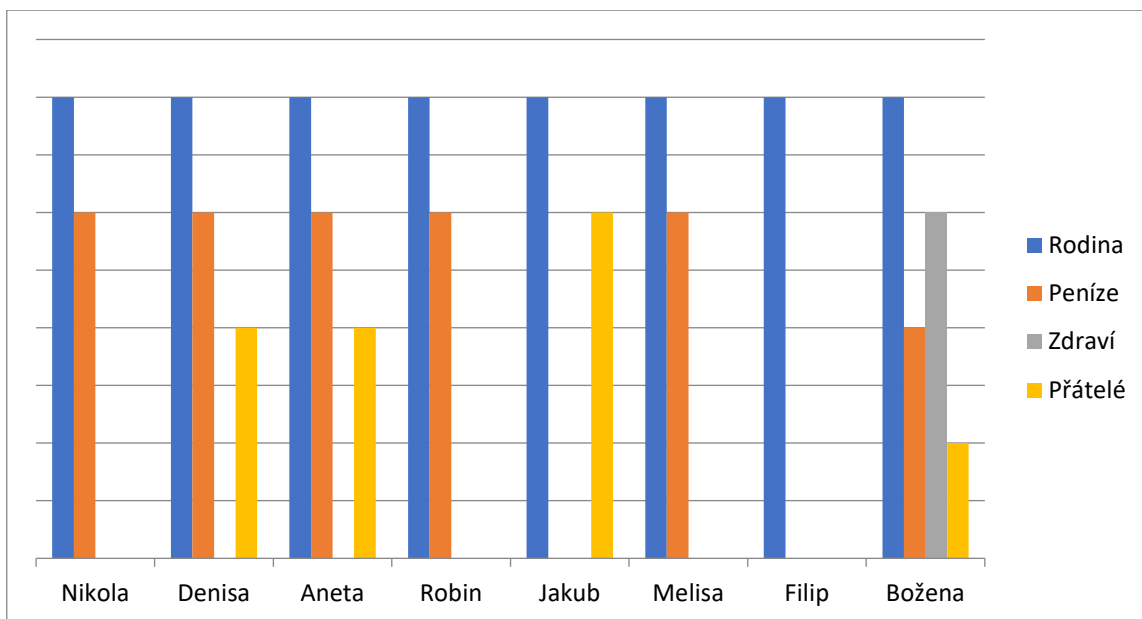
Tabulka 13: Jaký je Váš hodnotový žebříček?

	Rodina	Peníze	Zdraví	Přátelé
Nikola	X	X		
Denisa	X	X		X
Aneta	X	X		X
Robin	X	X		
Jakub	X			X
Melisa	X	X		
Filip	X			
Božena	X		X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

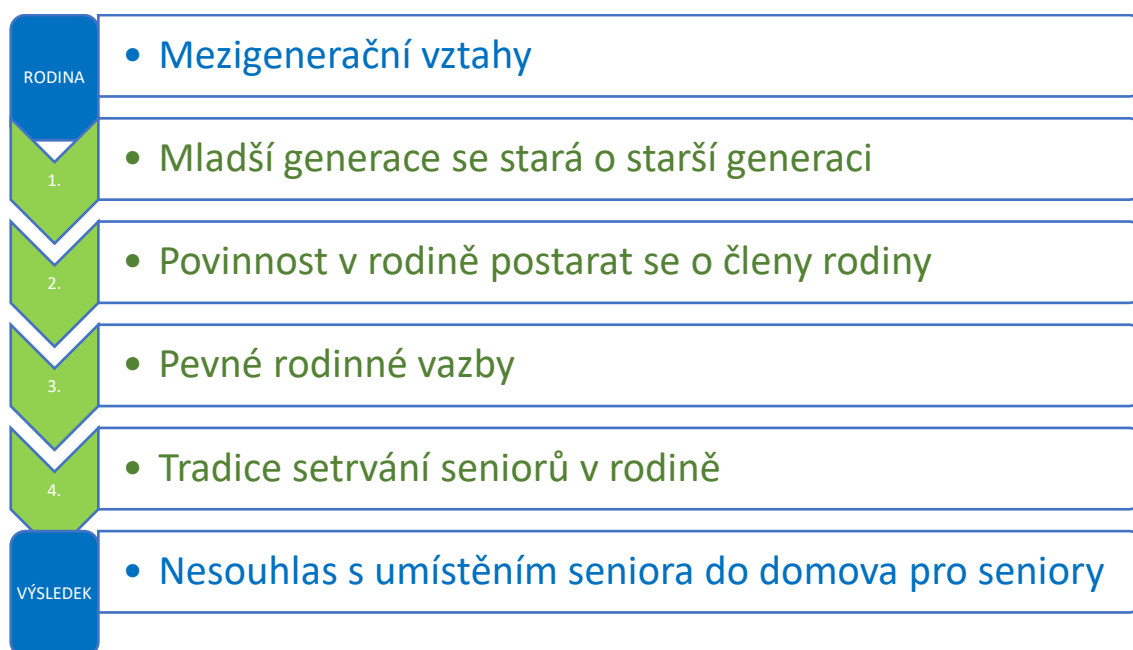
Z tabulky č. 12 vychází, že na prvním místě mají Romové rodinu, ihned po ní zmínili peníze, přátele a také zdraví. U většiny informantů jsem se setkala s tím, že tuto otázku nepochopili, musela jsem dovysvětlovat, jak je otázka myšlena. Je to stejné, jak jsem to zmiňovala u seniorů. Musela jsem tedy vlastními slovy popsat, co to je hodnotový žebříček, a potom mi informanti na otázku odpovídali. Hodnotový žebříček jsem vysvětlila jako něco, co považují ve svém životě za nejdůležitější. Graf č. 7 znázorňuje, v jakém pořadí informanti odpovídali.

Robin říká: „*To rozhodně rodina, pak teda i peníze.*“ Nikola říká: „*No rodinu určitě a pes, peníze potom, pes je vlastně rodina. Tak rodina a peníze.*“ Aneta říká: „*Rodina a prachy. Taky třeba kamarádi.*“ Denisa říká: „*No, tak nejdůležitější je pro mě rodina, ta je hlavní. Pak peníze a pak kámoši.*“ Božena říká: „*No, kdybych to měla říct od prvního, tak rodina, pak peníze, pak kamarádi. Ty jo a zdraví, to bych dala vlastně hned po tý rodině.*“

Graf 7: Hodnotový žebříček potomků

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 8: Výsledná centrální kategorie

Zdroj: Vlastní výzkum

7 DISKUZE

Cílem mé bakalářské práce je popsat stáří seniorů, jejich potřeby a subjektivní vnímání sociálního postavení v rodině. Zjistit, z jakých důvodů nejsou Romové umisťováni do domovů pro seniory a popsat, jak se Romové o své seniory starají.

V praktické části jsou výsledky kvalitativního výzkumu. Cílem mé práce bylo popsat stáří romských seniorů, jejich potřeby a subjektivní vnímání sociálního postavení v rodině. Hlavním cílem bylo zjistit, z jakých důvodů nejsou Romové umisťováni do domovů pro seniory.

Během rozhovorů se téměř všichni informanti shodovali. Jelikož jsem měla výzkum zaměřený na seniory a potomky seniorů, budu se v diskuzi zaměřovat na dvě skupiny informantů, a to na seniory a jejich potomky. Informanti se shodli nejen na tom, proč senioři nejsou v domovech pro seniory a proč by je tam jejich potomci neumístili, ale také ve vnímání sociálního postavení v rodině. Hlavním důvodem neumístění romského seniora do domova pro seniory je rodina. Romští senioři jsou přesvědčeni, že je povinností jejich potomků se o ně postarat. Je pro ně velice důležité zůstat v rodině a postarat se o každého člena rodiny. Romští senioři v rámci rozhovorů odpovídali, že dokud je rodina, tak přece nemají důvod chodit někam do cizího prostředí. Mají rodinu, kterou vychovali tak, aby se o ně také v pozdějším věku postarala. Hlavní je zůstat v rodině a ta se o ně postará, pro potomky je to jakási povinnost vůči rodičům. Jsou tak vychovaní a nemají důvod své seniory umisťovat jinam. Velice na mě zapůsobila věta jednoho z potomků: *„Člověk by měl zestárnout u dětí a i umřít u dětí.“* Tohle potvrzuje i Pavelčíková (2004), která tvrdí, že v rámci osady nebylo žádné postižené či nemocné dítě nebo jiný člen rodiny bez základní péče. Pokud nemohli rodiče, převzali výchovu jiní členové rodiny a tak to bylo i u osob postproduktivního věku, nikdy tyto osoby nebyly odkládány do cizí péče. Dále toto potvrzuje Říčan (1998) který uvádí, že i dnes jsou romské rodiny početné a žijí v soudružnosti. Dle autora je důležitý fakt ten, že i dnes je u romských rodin samozřejmostí se postarat o staré členy rodiny, jde o jakousi povinnost, kterou mají danou výchovou. Jelikož jsou romské děti od mala vedeny k úctě nejstarších členů rodiny, tak je to nejspíše jeden z důvodů proč se o seniory postarají oni a nechtějí pomoc od institucí. Davidová a kol. (2010) uvádí, že Romové stejně jako majoritní společnosti, mají rodinu za jeden

z nejvýznamnějších vztahových institucí. V majoritní společnosti přebírají spoustu funkcí jiné instituce, ale u Romů zůstávají tyto funkce v rámci širší rodiny.

V rámci bakalářské práce bylo dále zjištěno, že co se týče rodiny, potomci i senioři se shodli na tom, jak moc je pro ně rodina důležitá. Rodina je pro ně základ a bez ní si život nedokážou představit. Romští senioři mají po celém bytě vystavené fotografie svých vnoučat a pravnoučat. Jsou pyšní na všechny své děti. To také potvrzuje Davidová a kol. (2010), která uvádí, že pro romskou populaci je rodina základní institucí. Význam rodiny romských příslušníků je zpravidla větší než u příslušníků majoritní společnosti (Davidová a kol., 2010). Jakoubek, Hirt (2004) uvádí, že vztahy jsou v romské rodině velice intenzivní (Jakoubek, Hirt 2004)

Z výzkumu vychází, že mezi základní potřeby seniorů ve stáří patří rodina. Potřebují, aby se o ně rodina zajímala, starala a mohli z ní mít radost. Nedokáží si představit, že by tento kontakt zpřetrhali. Senioři uváděli, že by si přišli příliš sami a byli by smutní. Vedle rodiny mají senioři i jiné potřeby, hlavně zmiňovali přátele a společnost. Popisovali, jak je pro ně důležitá komunikace s jinými lidmi, být ve společnosti a stále žít. Také je pro ně důležité zdraví jak jejich, tak jejich rodiny. V tomto směru jsem si uvědomila, že v teoretické části práce je popsáno, že mají základní potřeby seniorů spadá potřeba bezpečí, která nastane ve chvíli, kdy začne být senior sám. V rámci osamění začne mít senior potřebu někam patřit a být milován, ale i potřebu uznání, která se objevuje ve chvíli, kdy ztratí důvěru či respekt. Když se zamyslím tímto směrem, zjišťuji, že romští senioři tyto potřeby nemají a ani k nim nikdy nedojdou, protože jsou neustále navštěvováni, téměř denně. Cítí lásku své rodiny a neustále chodí do společnosti. A potřebu uznání také nemají, protože romští senioři už velice uznávaní jsou, je jim projevována úcta a těší se náležitému respektu.

Romští senioři jsou zvyklí bydlet v blízkosti svých dětí, které je denně navštěvují. Jen jeden z informantů bydlel se svojí dcerou a jejími dětmi. Ale ostatní bydlí v blízkosti na jednom sídlišti. To potvrzuje Pavelčíková (2004), která se zmiňuje o tom, že každé romské společenství je složeno ze složitých příbuzenských vztahů, kdy jeho základem je soužití více generací pohromadě nebo v blízkém sousedství.

Ohledně sociálního postavení v rodině jsem musela informanty rozdělit na muže a ženy, protože se jejich postavení lišilo. Muži mají v rodinách dominantní postavení. Jsou to živitelé rodiny, a co řekne muž v rodině, je pro ostatní svaté. To potvrzuje Říčan (1998), který uvádí, že romská rodina byla vždy patriarchální a do jisté míry je i dnes. Ženy se v romské rodině vnímají jako hrdé matky svých dětí, hodně informantek u této otázky zmínilo, že se v rodině vnímají jako velice důležité, protože porodily děti, které také vychovaly, ale nezapomněly zmínit to, jak je u nich důležitý muž. To potvrzuje Kajanová a kol., (2009), která uvádí, že v historii měl sice hlavní postavení muž a žena byla pouze rodičkou dětí a pečovatelka, nyní se ale snaží romská žena seberealizovat i mimo svou rodinu. Stále je ale patrná podřízenost muži.

Výzkum se také týkal toho, jak jsou v romských rodinách vnímáni romští senioři a jak je vnímají mladší. V tomto směru se shodovali jak romští senioři, tak i jejich potomci. Informanti se shodli, že staří Romové jsou mezi Romy vnímáni jako velice důležití a je k nim přistupováno s úctou. Uváděli, že čím starší je Rom, tím více úcty se mu dostává už jen kvůli tomu, že má více zkušeností, má něco odžito a je vzorem pro ostatní. Co se týká mladé romské generace, mladší jsou od mala vychováváni a vedeni k tomu, aby ke starším přistupovali s respektem a úctou. To potvrzuje Pavelčíková (2004), která uvádí, že v romských rodinách měl každý své pevně dané místo, přičemž nejvyšší postavení měl nejstarší muž v rodině, který o všem rozhodoval. Také to potvrzuje Jakoubek, Hirt (2004), kteří uvádí, že Romové jsou od dětství vedeni k určitým základům a to je úcta ke starším, podpora všech členů rodiny a ochrana mladších.

Denní režim v romské rodině je odlišný od toho našeho. Jde o to, že my se řídíme časem a neustále něco nestíháme, jsme ve stresu a chvátáme, abychom vše stihli. Romové tohle neřeší, samozřejmě mají povinnosti, které časově musí stíhat, jako je například vypravení dětí do školy. Romská rodina ale neřeší, kdy si uvaří oběd, je úplně jedno, jestli jeden den zasednou ke stolu dopoledne a druhý den odpoledne. Čas není jejich základní jednotka, není pro ně důležitý. Jejich život se odvíjí od toho, jak je jim co pohodlné, příjemné a jak se jim to v dané chvíli hodí. To potvrzuje Říčan (1998) ve vztahu k výchově dětí. Romové nemají jasně dané, kdy dítě nakrmí, řídí se tím, kdy dítě má hlad. V případě, že dítě hlad nemá, k jídlu ho nenutí. Romové nemají v povaze nutit své děti ani ke spánku, dítě chodí spát, až když je unavené, a vstává, kdy chce (Říčan, 1998).

Romské rodiny jsou velice svorné a soudržné. Romové neřeší v rodině peníze. Sami uvedli, že důchody jsou nízké, ale když nevyjdou, není to žádný problém. Pokud jeden Rom nemá peníze, přispěje a pomůže mu druhý. V tomto případě jsem byla zase překvapena pospolitostí romských rodin a jejich ochotou si vzájemně vypomoci.

Další částí výzkumu byl hodnotový žebříček Romů, kde první místo zaujala rodina. Otázku, jaký je váš hodnotový žebříček, jsem musela poupravit na otázku, co je pro vás v životě nejdůležitější. Romští senioři měli na prvním místě rodinu, poté zmiňovali peníze, zdraví a přátele. Romští potomci minimálně zmiňovali zdraví, na prvním místě mají rodinu, pak peníze, přátele a někteří z informantů zmínili zdraví. Důležité je tedy zmínit, že všichni Romové mají na prvním místě rodinu. Hezké bylo, když jeden z informantů řekl, že na prvním místě má rodinu a pak psa, načež se zamyslel a řekl: „Dyt' pes je rodina“.

ZÁVĚR

V teoretické části jsem se zaměřila na historii Romů od počátků, kdy se objevily o nich první zmínky, až do naší současnosti. Teoretická část je zaměřena na romskou rodinu, její tradice a stáří seniorů. U stáří se zaměřuji na hlavní potřeby a změny vyskytující se ve stáří.

Cílem výzkumu bylo zjistit, z jakých důvodů nejsou romští senioři umisťováni do domovů pro seniory, jaké je jejich sociální postavení v rodině, jaké mají potřeby ve stáří a jak se potomci o své seniory starají.

Výsledkem mé praktické části je to, že romští senioři nejsou umisťováni do domovů pro seniory, protože upřednostňují rodinné zázemí. Je pro ně důležité zůstat v rodině a chtějí zemřít se svými dětmi. Nevidí důvod odcházet do cizího prostředí a opouštět rodinu.

Z hlediska jejich postavení v rodině mají odlišné postavení muži a ženy. Muži mají dominantní postavení a jsou živitelé rodiny. Ženy mají postavení spíše submisivního charakteru, vnímají se jako hrdé matky a vychovatelky dětí.

Z hlediska romských rodin jsou romští senioři vnímáni s respektem a úctou a to jak ze strany potomků, tak i těch nejmladších v rodině. Mladší generace jsou vychovávány tak, aby starší respektovali. Starší mají více zkušeností a jsou moudřejší, proto jsou respektováni a bráni za vzor v rodině.

Z hlediska potřeb romských seniorů bylo výsledkem mé práce zdraví, rodina, příbuzný a společnost. Romští senioři potřebují svoji rodinu a potřebují s někým komunikovat. Důležité je zmínit, že se romská rodina denně navštěvuje. Neustále se u nich něco děje a rádi navštěvují společnost. O seniory je také dobře postaráno. Jelikož se Romové denně navštěvují, mají nad sebou senioři denní dozor. Senioři jsou zvyklí na návštěvy svých potomků a nedokáží si ani představit, že by to tak nebylo. Z toho vyplývá, že kdykoli potřebují s někým senioři pomoci, tak potomci je vyslechnou a pomůžou. Co se týče peněz Romové se také finančně podporují – tedy jde spíše o jakousi romskou pospolitost a vzájemnou výpomoc, díky níž se daří řešit potřeby všech její členů. Přínosem této bakalářské práce je jiný náhled na Romskou minoritu. Tento výzkum mě celkem překvapil a jsem velice ráda, že jsem si vybrala zrovna tuto tematiku. Myslím, že by se více lidí mělo zajímat o Romy jako takový a nejen generalizovat.

Sama jsem důkazem toho, že i já jsem v mnoha případech lehce generalizovala, výzkum mi napomohl mé stereotypní vnímání změnit a myslím si, že Romové by mohli být příkladem pro mnoho členů majority a to v péči o seniory.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ZAVÁZALOVÁ, H., 2001. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0326-8.
- [2] FRASER, A. M., 1998. *Cikáni*. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-x.
- [3] LACKOVÁ, E., HÜBSCHMANNOVÁ, M., 2010 ed. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. Vyd. 3., nezměn. Praha: Triáda, 2010. Delfín (Triáda). ISBN 978-80-87256-20-6.
- [4] PAVELČÍKOVÁ, N., 2004. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 12. ISBN 80-86621-07-3.
- [5] ŘÍČAN, P., 1998. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-250-5.
- [6] HÜBSCHMANNOVÁ, M., 2002. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0496-6.
- [7] ŘÍČAN, P., 2014. *Cesta životem: [vývojová psychologie]: přepracované vydání*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0772-6.
- [8] ŘÍČAN, P., 2002. *Psychologie náboženství*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-547-4.
- [9] KATHLEEN STASSEN BERGER, 2003. *The developing person through childhood and adolescence*. 6th ed. New York: Worth Publishers. ISBN 9780716752578.
- [10] STUART-HAMILTON, Ian., 1999. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-274-2.
- [11] JUNG, C., G., 1994. *Duše moderního člověka; Stati vybral a z něm. orig. přel. Karel Plocek ; Předml. naps. Ludvík Běťák*. Brno: Atlantis. ISBN 80-7108-087-X.
- [12] JUNG, C., G., 1995. *Člověk a duše*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0543-9.

- [13] BYTHEWAY, B., 1995. *Ageism*. Buckingham: Open university press. Rethinking ageing series. ISBN 0-335-19175-4.
- [14] DANIEL, B., 1994. *Dějiny Romů: Vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého. ISBN 80-7067-395-8.
- [15] DAVIDOVÁ, E., 2010. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-428-5.
- [16] DAVIDOVÁ, E., 2004. *Romano drom: Cesty Romů: 1945–1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 2., přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0524-5.
- [17] VÁGNEROVÁ, M., 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [18] SUTHERLAND, A., 2014. *Romové – neviditelní Američané*. Praha: Romano džaniben. Droma (Romano džaniben). ISBN 978-80-905833-0-6
- [19] KAJANOVÁ, A., 2015. *(Ne)rovnosti v romských rodinách*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-455-3.
- [20] MATOUŠEK, O., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- [21] HAŠKOVCOVÁ, H., 2012. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-900-8.
- [22] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.
- [23] LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- [24] JAROŠOVÁ, D., 2006. *Péče o seniory*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7368-110-2.
- [25] POKORNÁ, A., 2010. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3271-8. – jeste vypujcit

- [26] JAKOUBEK, M. HIRT T., 2004 ed. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-83-x.
- [27] DISMAN, M., 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
- [28] MATOUŠEK, O. a kol., 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- [29] MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-2471-362-4.
- [30] STRAUSS, A. CORBINOVÁ J., 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.
- [31] Štěpařová, E. (2005). Specifika romské rodiny. [online] [cit. 2014/12/05]. Dostupné z: <https://www.zkola.cz/rodice/socpatologjevy/rasismus/Stranky/%C5%A0t%C4%9Bpa%C5%99ov%C3%A1,-Ema-Specifika-romsk%C3%A9-rodiny.aspx>
- [32] PAVELČÍKOVÁ, N., 2015. Attitudes of the Romani to work. *Journal*. 102, 307-328, ISSN: 00090794.
- [33] BARTOŠOVIČ, I., 2016. Some aspects health status of the Gypsy population in Slovakia. *Bratislava Medical Journal*. 117, 26-30, doi: 10.4149/BLL_2016_006.
- [34] FAWN, R., 2001. Czech attitudes towards the Roma: „Expecting more of Havel’s country“? *Journal*. 53 (8), 11193-1219, doi:10.1080/09668130120093192.
- [35] LALLY, S., 2015. Gypsies and travellers: Their history, culture and traditions. *Journal*. 88, 30-33, ISSN: 14622815.
- [36] CANTÓN-DELGADO, M., 2018. Narratives of the Gypsy awakening. *Journal*. 76 (2), doi: 10.3989/ris.2018.76.2.16.96.
- [37] HORVÁTHOVÁ, J., 2002. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN nakladatelství Lidové noviny. ISBN 80-7106-614-1.

- [38] DAVIDOVÁ, E., 1995. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990 : Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku.* Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-7067-533-0.

PŘÍLOHY

Příloha I. Scénář otázek k rozhovoru

Senioři:

1. Kolik Vám je let?
2. Slyšel/a jste někdy o domovech pro seniory? Co si o nich myslíte?
3. Jak probíhá běžný den celé Vaší rodiny?
4. Jak se vnímáte Vy sám v rodině? Jaké je Vaše postavení v romské rodině?
5. Máte nějaké potřeby k důstojnému stáří?
6. Jaký je Váš hodnotový žebříček?

Potomci:

1. Kolik je Vám let?
2. Staráte se o někoho, kdo pobírá starobní důchod?
3. Jak probíhá den Vaší celé rodiny?
4. Slyšel/a jste někdy o domovech pro seniory? Co si o nich myslíte?
5. Umístil byste svojí maminku/tatínka do domova pro seniory? Proč ano, proč ne?
6. Co všechno Vaši rodiče potřebují? Je něco co jim chybí?
7. Odkdy je podle Vás člověk starý?
8. Jaké mají romští staří lidé postavení? Jak je mladší uznávají?
9. Jaký je Váš hodnotový žebříček?

SEZNAM ZKRATEK

OF – Občanské fórum